

En fantastisk skildring av olika hopp vid en promotionfest i Stockholms simskola, gamla så kallade Gjöreska simskolan, nedanför Kongliga Boktryckeriet, september 1868.

Akademikernas sällskapslek

ledde till ett Simförbund 1904

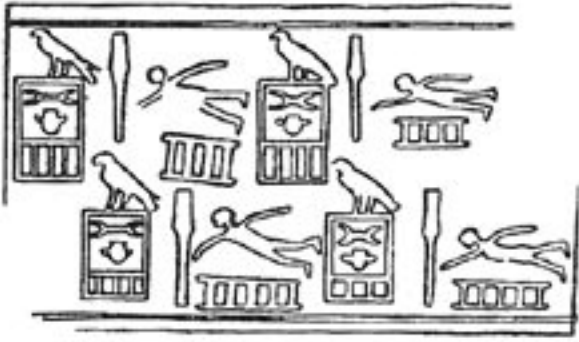
SIMFÖRBUNDET FÖDDES 23 MARS 1904. Då var den historiska föregångaren Upsala Simsällskap redan 108 år och simkonsten enligt gamla skrifter känd sedan två-tre årtusenden före Kristus; simningen var alltså en cirka femtusenårig företeelse. Det tävlingsmässiga var de första 1900-talsåren däremot en nykomling, en ung krabat med vid den tiden nioåriga Stockholms Kappsinningsklubb som vägledare. Det hade varit så mycket simstyrande från Kappis, att det föll sig naturligt att just SKK-arna blev initiativtagare till och ledde det nya förbundet; ett av de tidigaste i den svenska idrottsrörelsen, som i stort formades de första åren på 1900-talet.

Det började i smått för de flesta men simförbundets ursprungliga tolv föreningar växte snabbt och nådde åren efter andra världskriget en toppnotering på runt 530 sammanslutningar. De tolv förbunds bildarna var enligt Simsports 90-årskrönika SKK, Upsala Simsällskap,

Göteborgs SS, Stockholms SS, Västerås SS, Örebro SS, Malmö SS, Sundsvalls SS, IFK Stockholm, Sollefteå GoIF, S02 från Göteborg och Linköpings ASS.

Simsporten hade börjat som en akademikernas vatten- och sällskapslek i Uppsala, »upptäckt« och organiserad av den Kalixfödde matematikern och blivande professorn Jöns Svanberg. Han blev inte som många andra fascinerad av det hundsim som några ryska krigsfångar visat upp, retade sig snarast på att svenskarna kunde falla för detta enkla sätt att simma och ville därför rycka upp sina landsmän. Det fick honom att redan som 17-åring, 1788, börja lära ut simkonsten.

Runt kraftnaturen Svanberg samlades en räckla likasinnade från den akademiska världen, badade och umgicks och förde en just sällskaplig tillvaro, där undervisning och så småningom promotioner blev en del av det avkopplande livet från studierna.

Den äldsta bevarade bilden av simning visar crawl och återfinnes på en sigillcylinder från Nagada, härstammande från omkring 3200 f.Kr.

1796 var det dags skriva idrotts historia. Då hölls den första promotionen och Upsala Simsällskap kom till. Svanbergkamrater som Lars Löwenadler, Gabriel Marklin, C. G. Grahl och Anders Fryxell hjälpte till att föra ut simbudskapet över Sverige. Eftersom många av Svanbergeleverna var teologer hade det knappast med sluppen att göra, att det bildades tidiga Simsällskap i biskopssäten som Lund 1823, Stockholm 1827, Linköping 1828, Göteborg 1833, Växjö 1840 och Västerås 1851. Andra platser med tidiga simföreningar: Jönköping 1829, Halmstad 1843, Örebro 1864, Malmö 1869 och Sundsvall 1871.

Enligt Boken om Simning ska dock den lilla västvärmländska bruksorten Karlfors vid Sillerud ett par mil öster om Årjäng ha nåtts av de svanbergiska idéerna före de stora städerna och därmed blivit den svenska andraföreningen. En överraskande och bortglömd händelse.

Äldst men inte världsbäst

Det rörde sig under tidiga år inte bara om simundervisning och promotioner. Simhoppningen fanns även med som en del av umgängesformerna. Och långt innan förbundet bildades hade namn som Mollberg och Isander blivit odödliga genom skapandet av sina avvikande hopp. Dessa konster lever i högsta grad kvar även i dag precis som ett »Salchow-hopp« i konståkning. Formerna är lite annorlunda men grunderna desamma.

Jöns Svanbergs Upsala Simsällskap av år 1796 är ett minnesmärke över svensk framsynthet och initiativkraft. Det har ofta lett till hedersbegreppet »äldst i världen« men är i sin patriotism en falsk historieskrivning. Äldst i simning men inte alla kategorier, ty det finns curling- och kägelklubbar med anor till och med från 1200-talet.

Det var mycket och enbart manligt på Svanbergs tid. Det var lika manligt, när förbundet formades 1904. Då fanns inte »varannan damernas« i någons sinnevärld. Den olympiske nyskaparen, den franske baronen Pierre de Coubertin, bidrog säkert med sin gammelmanssyn till att hålla kvinnorna borta. Den fysiskt ansträngande, svettiga idrotten var enligt Coubertin inget för dem.

– Han ville gärna att de skulle sporta men inte uppträda inför publik. Alltför våldsamma övningar skulle riskera att göra dem till åtlöje och vara förödande för deras charm, har en släkting till olympiaskaparen skrivit som förklaring till den coubertinska kvinnoinställningen.

– Det fanns inte några kvinnor med bland de tävlande i antiken, motiverade den historiskt bevandrade Coubertin och tyckte den förklaringen var skäl nog för att hålla fast vid den manliga linjen.

De tidigaste svenska idrottsförbunden:

1895	Centralföreningen Friidrott
1900	Cykel
1903	Riksidrottsförbundet
1904	Fotboll Fäktning Golf Gymnastik Kanut Rodd Simning Skridsko
1905	Segling
1906	Issegling Tennis
1908	Skidor
1909	Militär och mångkamp
1912	Ridsport
1913	Akademisk idrott
1916	Curling Skolidrott
1920	Brottning

Källa: Riksidrottsförbundet

Kvinnorna kom trots det tidigt med i den moderna olympiska konstruktionen; faktiskt redan vid de andra spelen i Paris 1900, då som långklänningsdressade tennis-spelerskor. I Stockholm 1912 släpptes de fram i tre egna simgrenar. De fick tävla på 100 fritt, i lagkapp och raka hopp. En av de jämlikaste idrotterna skulle för den skull inte bli riktigt jämlik förrän bortåt 60 år senare.

Svenska damsynen fick bakläxa

Någon större svensk insats för könsutjämning rörde det sig tyvärr inte om inför Stockholm 1912. Den svenska idrottens fader Viktor Balck var lika besudlad i kvinnofrågan som Coubertin och hade mestadels bara medbröder i den mansstyrda idrottsrörelsen, i Sverige likaväl som utomlands. Det svenska OS-kvinnomotståndet var starkt men bröts så småningom sönder av brittiska påtryckningar, och Stockholm blev därför en försiktig början till något nytt. Inte tack vare utan trots den svenska inställningen, som faktiskt mynnade ut i så mycket negativt som påståendet »att kvinnor saknar förutsättningar för att simma fort«. Historien har onekligen gett de förblindade herrarna från 1900-talets början en svidande bakläxa.

Det första tecknet på ett uppvaknande kom strax efter de olympiska simdagarna i Djurgårdsbrunnsviken. Greta Johanssons OS-triumf i raka hopp var en framgång som blev ett bra påtryckningsmedel. Ett annat kom från Göteborg, där ett antal handlingskraftiga simmerskor fick nog av den över-axeln-sedda behandlingen i Simklubben och bildade sin egen förening. Tre år efter solskensspelen i Stockholm hade också den manliga

Emil Lundberg.

förståelsen för den kvinnliga inblandningen blivit så stor, att en göteborgska och en stockholmska valdes in i förbundsstyrelsen. Lisa Lindh och Dagmar Olsson skrev 1915 sin del av simhistorien med sina styrelseplatser.

Den mulliga mansgrisstämpeln var för den skull inte borttvättad, bara lite suddigare. Och det är först på senare år det blivit lite mer jämlik könsfördelning i styrelserummen.

1915 års »revolution« var i vart fall ett erkännande av att de kvinnliga medlemmarna dög till annat än danspartners i ett annars strikt övervakat umgänge, där det till en början var otänkbart att damer och herrar skulle träna tillsammans. Det blev ändå många giftermål inom simmarfamiljen med de blivande Amerikautvandrarerna Greta Johansson från Kappis och Ernst Brandsten från Neptun som det första och största kändisparet. Efterföljarna är många.

Axel Hultman första mästartarnamnet

Det började tävlas i kappsimning på 1880-talet, alltså långt innan förbundet bildades. Den historiske förste mästarten hette Axel Hultman och kom från Stockholms Allmänna Simförening. Året var 1891, distansen 1 000 meter och tiden 20,57,8. Den numera ovanliga sträckan blev så småningom Arne Borgs första världsrekord-distans, där han från 1921 års rekordtid 14,18,8 tog sig ned till 13,02,0 men passerade kilometern på 12,44 i den berömda Bologna-simningen på 1 500. (Distansen var inte utlyst, så mellantiden blev aldrig aktuell som världsrekord).

Mästerskapen var till en början högst sporadiska. 1898 simrades i alla fall en tävling till på 1 000 meter (segrare Karl Hallberg, SKK, 19,32,8), innan mästerskapsgrenarna

från 1899 ökades på till tre: 100 och 1 000 m frisisim plus raka hopp. Allt för herrar förstås. Uppsalas Per Björkman premiärvann 100 fritt (1,39,8), och SKK-aren Hjalmar Johansson, som enligt gamla källor anses ha varit Sveriges första storsimmare, blev den historiske mästarten i simhopp. Han skulle skriva mycket mer och tyngre svensk simhistoria nio år senare i London.

Det blev efter förbunds bildningen 1904 lite mer ordning på tävlandet. Mästerskapsprogrammet byggdes efterhand på med först konstsim (bara för herrar och kvar fram till och med 1930) och livräddning (överlevde till 70-talet). Det blev framåt Stockholms-OS dessutom plats för två damgrenar – raka hopp och 100 fritt. Det är lite av kuriosa, att olympiska simhoppsettan Greta Johansson tog sitt första SM-tecken på frisisim. Hon vann 1910 på 1,44,3 (världsrekordet 1,26,6). Året efter blev hon mästarinna även i sin blivande olympiska guldgren.

Med sportens utbredning, popularisering och modernisering har utvecklingen precis som i alla andra idrotter stadigt gått mot ett mångfaldigande av grenar och distanser, i alla discipliner. Fjärilsimmet bröts ut från bröstsimmet och blev en egen olympiagren 1956, medleyn kom åtta år senare. I dag finns det ett 30-tal individuella SM-chanser i kappsimning, dessutom två gånger per år.

Simhoppningen har sedan länge skalat bort raka hoppet men lagt till en meterssvikten plus parövningarna från både svikt och 10 meter. I vattenpolo har damerna släppts fram medan den gamla herrgrenen konstsim blivit en kvinnlig tummelplats. Efter pånyttfödelsen på 60-talet har den synkroniserade simningen varit med på de stora mästerskapen sedan mitten av 70-talet.

Allt kom från Kappis – och Bergvall

De tidigaste SM-segrarna var mestadels från SKK, klubben som var totalt dominerande såväl i vattnet som på land. Allt eller nästan allt som rörde simning, simhopp och ledarskap hade en Kappisstämpel på sig precis som vid förbunds bildningen. Hela styrelsen hörde hemma i SKK. Bernhard Burman blev den förste ordföranden, men de starkaste männen var Kappis-grundaren, simläraren och blivande Strömbadetarrendatorn Emil Lundberg, den mångfaldige konstsimmästaren John G. Andersson och inflyttade västmanlänningen Erik Bergvall. Bergvall hade kommit från Västerfärnebo, som ligger fem-sex mil norr om Västerås mellan Sala och Fagersta, för att yrkesutbilda sig till typograf. Han gjorde några lärlingsår på en av dåtidens största tidningar, Stockholms-Tidningen. Bergvall flyttade till Stockholm som tonåring och hamnade snabbt i Kappis, som Emil Lundberg skapat 1895. Med Lundberg som pådrivare förvandlades omgående simningens sällskapslekar till sport. Bergvall hade börjat tävlingssimma i Uppsala men nådde längst som polospelare. Det blev två SM-tecken och till och med ett olympiskt polobrons 1908, trots att denne visionär var inblandad i det mesta som rörde det idrottsliga organiserandet och nytänkandet. Han hade redan som 21-åring bytt ut sätteriet och typografyrket mot sportjournalistiken, där han flitigt medverkade i en rad tidningar men hade Nordiskt Idrottsliv som sin huvuduppgift (utgivare 1905–20). Som skrivkarl fick han automatiskt uppgifter som sekreterare i SKK (som 19-åring), förbundet och inom riks idrotten. Bergvall hann med att instruera, döma simhopp, spela polo, skriva protokoll och regler, ge ut tidningar och att organisera. 1908, då han var 28 år, tog han över ordförandeposten i

Vy från 20-talets publikfest Strömsimningen i Stockholm.

Erik Bergvall 1880-1950

Född: Västerfärnebo, Västmanland

Yrke: Journalist, författare, Stadionchef

Klubb: Stockholms Kappsimningsklubb

Aktiva meriter: OS-brons + 2 SM-guld i vattenpolo

Ledarmeriter: Riksidrottsförbundet: Medlem av överstyrelsen från bildandet 1903

Sveriges Olympiska Kommitté: Medlem från 1906

Simförbundet. En av stiftarna 1904, sekreterare 1904–08, ordförande 1909–32, hedersordförande 1932.

Internationella Simförbundet: Med vid bildandet 1908, president 1924–28.

Europeiska Simförbundet: Dess förste president 1926–30.

SKK: sekreterare 1899–1902, vice ordförande 1912–29, ordförande 1935–46

Medverkat som aktiv/ledare i alla OS från 1906 till och med 1948.

Han skrev och redigerade de officiella svenska OS-redogörelserna med start i Aten 1906, gav ut Bergvalls idrottsbok 1924-25 men var framförallt huvudförfattare och ansvarig för Boken om Simning 1948.

Erik Bergvall.

Simförbundet. Samma år var han med och skapade det internationella förbundet (FINA) och blev så småningom en given huvudman för OS-simningarna i Stockholm 1912.

Det var Bergvall hit och Bergvall dit. Han var en karl med en sällsam arbetskapacitet, som även gav utrymme för bokskrivande vid sidan av allt administrerande. Han skötte för övrigt det organisatoriska så bra, att han 1916 fick hedersuppdraget att bli chef för Stockholms Stadion. För många var han »fader Bergvall«.

– En ledare som ingav respekt och som man inte precis kom in på livet, som några gamla svenska simolympier diplomatiskt sammanfattat den äldre Bergvall med sin distans till de nya generationerna.

Styrning födde hat

Bergvalls och SKK:s konkurrenter i Neptun tyckte det blev så mycket Bergvall och Kappis, att det uppstod starka motsättningar, som närmast mynnade ut i en rad hatmatcher i polo. Berömda och mycket heta drabbningar enligt gamla vittnesmål; kanske inte så underligt, då stämningen från första stund var mycket ansträngd. Det var ju några missbelätta utbrytare ur SKK som 1906 bildade Neptun. Bergvall själv hjälpte »efter bästa förmåga« till att bygga på stridigheterna.

I Neptuns 90-årsskrift berättas en historia som förklarar varför motsättningarna blev så starka, att de antog hatets form. Den händelse som beskrivs är en episod från en poloturnering i Saltsjöbaden, där Neptun lottats mot ett lag som inte godkändes av SKK. Det lottades om tills SKK fick sin önskemotståndare, något som självklart retade neptunarna till den grad, att de ville lämna in en protest. Den diktatoriske Bergvall lät då meddela, att protesten endast togs emot om den följdes av en femkrona.

Max Gumpel, en av Neptuns grundare, så småningom välbeställd direktör och en av få som släpptes in i den legendsusade filmstjärnan Greta Garbos lilla vänkrets, var en av de ivrigaste penninginsamlarna. De fem kronorna, som var mycket pengar då, lånades ihop med hjälp av föräldrar och släktingar och protesten kunde överlämnas.

– Stolta och överlägsna gick vi till Bergvall, som tog emot skrivelsen, läste igenom den – och rev den. Framför ögonen på oss, som Gumpel berättat. Dessutom meddelade den enväldige »att femman hade vi sett för sista gången«.

Det var inte så konstigt att det framkallade ilska och till och med hat.

Stockholm »föll« först 1950

Bergvall var naturligtvis oavsett sin Kappisfanatism en ovärderlig ledarkraft. Hans talanger utnyttjades inte heller bara av simfolket. Han fanns exempelvis med i riksidrottsstyret från första stund, i samband med RF-bildandet 1903, och han var en av inledningstalarna, när fotbollen bildade sitt förbund nio månader efter simningen eller i december 1904. Han hade som vägvisare/påtryckare då sällskap av tungviktare som idrottsfadern Balck och ASEA-direktören Johan Sigfrid Edström, båda internationellt berömda och starka namn i den olympiska rörelsen. (Edström anses för övrigt ha varit mannen som räddade IOK under andra världskriget. Han fick också några officiella år som IOK-president 1948-52.)

Bergvall- och Kappisdominansen bröts 1932, då »Fadern« ersattes på ordförandeposten av Nils Backlund, neptunare men med sin simfostran i SKK. Det fanns fler beröringspunkter mellan »Backis« och Bergvall. Båda hade ett lyckat olympiskt poloförflutet och var delaktiga

Nils Backlund i samspråk med simhopparna Anna-Stina Wahlberg, Neptun, och Birte Hanson, SKK.

i bronsmedaljerna 1908 respektive 1920. Till det gemensamma hörde även några år som fotbollsmålvakter på elitnivå. Det skulle under ännu en hel del år vara mest Stockholm i svensk simning, och det dröjde ända till 1950 innan huvudstaden föll. En mer allsvensk era inleddes i och med att järnhandlaren Bertil Sällfors från Borås tog över ordförandeklubban. Förbundsbasarna hämtades efter det genombrottet från nästan alla håll i landet med endast några korta inbrott av de tidigare givna stockholmarna. Borås följdes av platser som Kalmar och Karlstad, så småningom av Eskilstuna, Västerås och lilla nordliga Lycksele, till och med vid två tillfällen.

Feldomslut (?) Sällfors öde

Förgrundsfiguren Bergvall fick så småningom även sina internationella efterföljare, då såväl Sällfors som Karlstadsadvokaten Gunnar Werner gjorde stor karriär i både LEN och FINA. Sällfors var högste LEN-bas 1970-82 och fanns med i FINA från 1948 till 1976, de sista 16 åren som vice president.

Det skulle varit mer än så. Allt var egentligen klart för att simdiplomaten från Borås som andre svensk skulle regera världssimningen. Men det kom en 100-metersfinal i Rom-OS emellan. Tävlingsledare Sällfors med stöd av bland annat den svenske generalsekreteraren och funktionären Henry Runströmer dömde australiskt i en mycket omdiskuterad fotofinish mellan Australiens John Dewitt och den svenskättade amerikanen Lance Larson.

Domslutet var tveksamt (två klockor mot en hade exempelvis Larson som etta) och fick de tidigare Sällforsanhängarna att bli hans »banemän«. Presidentposten blev plötsligt amerikansk.

Det var knappast någon tröst för besvikne Sällfors, att Lance Larson många år senare sa sig vara tacksam för svenskarnas dom.

– Vi har en massa guldmedaljörer i USA, så jag hade bara blivit en i mängden. Vi har däremot inte så många som bestulits på en seger. Sånt minns man. Det gör att jag fortfarande är ett namn, tyckte tandläkare Larson i samband med spelen i Los Angeles 1984.

Gunnar Werner tog över i FINA efter Sällfors 1976 och har sedan 1990 varit vice president, Honorary Secretary och från 2000 hedersmedlem. Han har även haft tunga poster i LEN-byrån åren 1989–98. Henry Runströmer i simning, Gösta Ölander i hopp, Set Hjärpe i konstsim är några andra, äldre namn i framskjutna FINA-positioner, där man även hittar simhoppningens Toivo Öhman och förbundsläkaren Bengt Eriksson. Toivo och Bengt har hedrats med ordförandeskap i sina speciella kommittéer i LEN.

Tårar gav kändisskap

Apropå SKK-aren Toivo, som i många år varit simhoppningens »grå eminens«, är det inte så mycket hans hopp- (43 SM-tecken) eller ledarinsatser (35 år i hoppkommitté- och förbundsstyrelsefunktioner) som gjort eller gjorde honom till en svensk kändis. Den rollen fick han i stället den kväll, då han som TV-bisittare under München-OS med tårdränkt röst brast ut i sina klassiska Ulrika-kommentarer: »Vilken prick ... vilka nerver hon har denna underbara flicka«.

Toivos klubbkamrat Sam Zuckerman blev känd han också, men inte precis av samma rörande skäl som advokat Öhman. Det var »Zuckis« som hade den otacksamma och kanske omöjliga uppgiften att döma polo-mötet Sovjet-Ungern i Melbourne 1956. En på förhand

starkt infekterad tillställning, sedan Sovjet månaderna före spelen invaderat eller närmast våldtagit sin kommunistiska lydstat. Det var blodigt på Budapests gator, och det blev blodigt i den olympiska bassängen. Den neutralt svenske domaren lyckades inte få ordning på slagsmålen. Enligt ett ögonvittne som den mest entusiastiske av simledare, det vill säga Kvällspostens utsände Birger Buhre, var det ett idrottsdrama utan motstycke, ett av de mest skrivbara.

En annan svensk polodomarinsats fick däremot ett lite festligare slut. Det var journalisten/Ran-ordföranden Frille Sjöö som i Utrecht-EM 1966 hade blåst mötet Turkiet-Tjeckoslovakien och efter matchen möttes av den turkiske ledarens nedgörande betyg i orden »I don't speak very good english, I don't say thank you, only good bye«.

Frille skrattade mest av alla åt avsågningen. Han kunde göra det eftersom han knappast påverkat resultatet. Tjeckerna vann med 13-1 eller något liknande...

Bertil Sällfors.

Gunnar Werner.

FOTNOT: De tolv förbunds bilderna var enligt Simsports 90-årsnummer 13, men den trettionde föreningen Elfsborg var då ännu inte född utan bildades några månader senare. Uppgifterna har tyvärr inte kunnat kontrolleras med hjälp av det första protokollet, som är försvunnet liksom allt annat under de tidigaste förbundsåren.

